

Šiame numeryje:

Lituanistikos katedrai vietos beiėškant.
Donelaičio romanas ir opera: Johannes Bobrowskio mažlietuviškos temos veikalas.
Lietuviai tremtiniai Jakutijoje: ištrauka iš autobiografinių užrašų.
Spektaklių uždangai nusileidus: Jono Jurašo „Savižudžio“ pastatymą vertinant.
Johannes Bobrowskio eilėraščiai.
Teatro premija paskirta Dalilai Mackialienei.
Lietuvių rašytojų draugijos premijai skirti komisija.
Prano Gailiaus paroda Chicagoje.
Nauji leidiniai.

Kertinė Parasė

Lituanistikos katedrai vietos beiėškant

Pastaroju metu iėivijos kultūrinio gyvenimo poslinkiuose ypė suaktualėjo Lituanistikos katedros rūpėčiai, iėiskant jai vietos kuriame nors Šiaurės Amerikos gero vardo universitete. Mūsų akademinių sluoksnių šitai jau yra visu rimtumu svarstoma įvairiomis pasitaikančiomis ir specialiai sudaromomis įrogomis. Lituanistikos katedros steigimo reikalas iėiskirtinio dėmesio susilaukė ir Lituanistikos instituto tarybos pastarajame posėdyje. Apie tai plačiau savo narius informuoja LI Prezidiumo žiniaraštis „Pranešimai“, Nr. 4 (1980 m. gruodžio 30 d.). Manydami, kad apie šio neeilinio užmojo eigą svarbu yra informuoti ir visą plačiąją visuomenę, ano LI žiniaraščio puslapius, liečiančius Lituanistikos katedros steigimą, čia pateikiame ir mūsų skaitytojams.

Lituanistikos instituto tarybos posėdis įvyko gruodžio 20 d. Chicagoje, Jaunimo centre, Pedagoginio instituto patalpose. Dalyvavo pirm. R. Šilbajoris, vicepirm. J. Slavėnas, sek. J. Rėklaitienė, leidinių administr. T. Remeikis ir šeši sekcijų vedėjai — E. Bradūnaitė, J. Dainauskas, St. Goštautas, J. Račkauskas, K. Skrupskelis ir Br. Vaškevičius. Posėdžio metu buvo perskaityti pasisakymai neatvykusių Tarybos narių: J. Gimbuto, A. Klimo ir I. Užgriežnės. Posėdis buvo suauktas dvejopam tikslui, tad ir susidėjo iš dviejų atskirų dalių. Reikėjo aptarti: 1. Liet. Akademinių židinio klausimą ir 2. Lit. Instituto įvairius reikalus. Posėdis prasidėjo 14:10 val. Jo pirma dalis tęsėsi iki 17:20 val. Pirmoj daly dalyvavo ir svečiai iš LB iniciatyvinės grupės lituanistikos katedrai steigti, būtent, E. ir R. Sakadolskiai, L. Raslaivičius, LI narys P. Jonikas, LI narys V. Maciūnas (in absentia) ir L. Rimkus. Pakviettas buvo ir LI narys A. Norvilas, kuris atstovavo Lietuvii katali-

kų mokslo akademijai. Po dviejų valandų vakariėnės pertraukos antros dalies posėdžiautojai susirinko dar trim valandom. Posėdis baigėsi 22:20 val. Pirm. R. Šilbajoris pristatė posėdžio pirmą uždavinį nurodydamas, kad posėdis remiasi 1978 m. PLB seimo, įvykusio Torontėje, nutarimu „sudaryti sąlygas iėsteigti Liet. akademinių židinių kuriamai nors Š. Amerikos universitete“ ir to nutarimo patvirtinimu JAV LB 1980 m. suvažiavime. Jis paaiėškino, kad LI Tarybos nutarimai dėl židinio pobūdžio ir vietos bus pristatyti svarstymui sekančiame PLB posėdyje. Šios dalies darbotvarkė buvo: a) trumpas praneėimas iš trijų universitetų atstovų, b) klausimai kiekvienam atstovui, c) diskusijos, visus tris atstovus iėsklausius, ir d) proga dar kartą universiteto atstovams klausimus pateikti PLB iniciatyvinės grupės dėka, Tarybos nariai buvo iš anksto raštu supažindinti su visų trijų universitetų pasiūlymais. Universitetų atstovams teko kiekvienos pozicijos pagrindinius ir gal naujesnius bruožus iėskelti.

Pirmasis, Kent State univ. atstovas etninės programos direktorius dr. John Cadzow daugiau pabrėžė lit. tyrimų instituto steigimo nuopelnus, iėskeldamas žemesnė jo kainą (200.000 vietoj 600.000 dolerių.) Teigdamas savo universiteto tinkamumą tokiam lit. tyrimų instituto steigimui, dr. Cadzow nurodė tris palankias aplinkybes: a) daugiatomė biblioteka, b) ilgus metus veikiančią liet. studijų programą, kuri tačiau nėra didelė studentų skaičiumi, ir c) ligšiolinė gautą finansinę paramą tik ką iėsteigti lit. tyrimų vasaros metu programai.

Ohio State univ. atstovas Slavų ir Rytų Europos studijų instituto (centro) direktorius dr. Leon Twarog pirmiausia apibū-

DONELAIČIO ROMANAS IR OPERA

A. TYRUOLIS

1980 metais plačiai visur minėjus mūsų didžiojo dainiaus Kristijono Donelaičio 200 metų mirties sukaktį, šiandien dar verta prisiminti ir tuos kūrinius, kuriuose jis eina literatūrinio pavaizdavimo objektu. Biografinis romanas pas mus pačius nėra per daug puoselėjamas, dėl to tenka žvilgsnį mesti į kaimyninės literatūros laukus. Vienu iš tokių grožinės literatūros veikalų apie Donelaitį yra žinomo tilžiėškio raėytojo Johannes Bobrowskio romanas „Lietuviėški fortepijonai“ (vok. „Lietausche Claviere“, iėleisti 1966 m., liet. iėversti Ed. Astramsko 1968 m.). Šis veikalas buvo paraėytas 1964 m., vieneri metai prieš autoriaus mirtį, ir iėleistas jau kaip poimtinis leidinys. Nors pavadintas romanu, bet tai veikiau epiki vizi-jinis kūrinys iš donelaičiųkos praeities ir prieėkarinio meto dabarties.

Apie šio veikalo autorių, ypėč sprendžiant iš gausėnių jo poezijos nei prozos vertimų, kai kas galėjo susidaryti įspūdį, kad tai perėdėm lyrinis poetas. Iš tikrųjų gi J. Bobrowskis yra tiek pat reikėminis priemonių randame ir jo epiniuose kūriniuose. Tų bruožų užtiknėme ir „Lietuviėškuose fortepijonuose“, kur duota valzdų iš lietuvių vokiečių santykių abiejose Nemuno pusėse. Romano veiksmas vyksta 1936 m.

Čia dar reikia priminti, kad J. Bobrowskis tęėia tradiciją kitų iš Prūsų Lietuvos kilusių vokiečių raėytojų, užgriebiančių lietuviėškas temas, kaip Hermano Sudermanno, Ernesto Wiecherto, Agnes Miegel, Alfredo Brusto ir kitų. Kaip J. Bobrowskio lyrinioose rinkiniuose apėtu lietuviėškos tematikos, taip to pat randame ir jo proziniuose raėtuose. Apsakose „Pelių šventė“ (1965) užtiknėme tokių vardų, kaip Petraitis, Krepsakys ir kiti, arba tokių iėterptinių lietuviėškų žodžių, kaip „sudiev“. Apsakose „Persėpėjas“ (1968) iėdėtas raėytojus žemaitės nuotraukos iš 1910 m. apraėymas

dino galimybės židinio laipsniėkam iėkūrimui. Siulė šias pakopas: a) iėsteigimas „Endowed Professorship“, reikalaujantis \$ 240.000, b) pridėjimas Lit. tyrimų centro, reikalaujantis panaėšių iėlaidų, c) galutinis Katedros iėsteigimas. Viso būty iėneėta 600.000 dol. suma. Paskui savo universiteto siūlyto plano iėėėstyme dr. Twarog nurodė tokias teigiamybes:

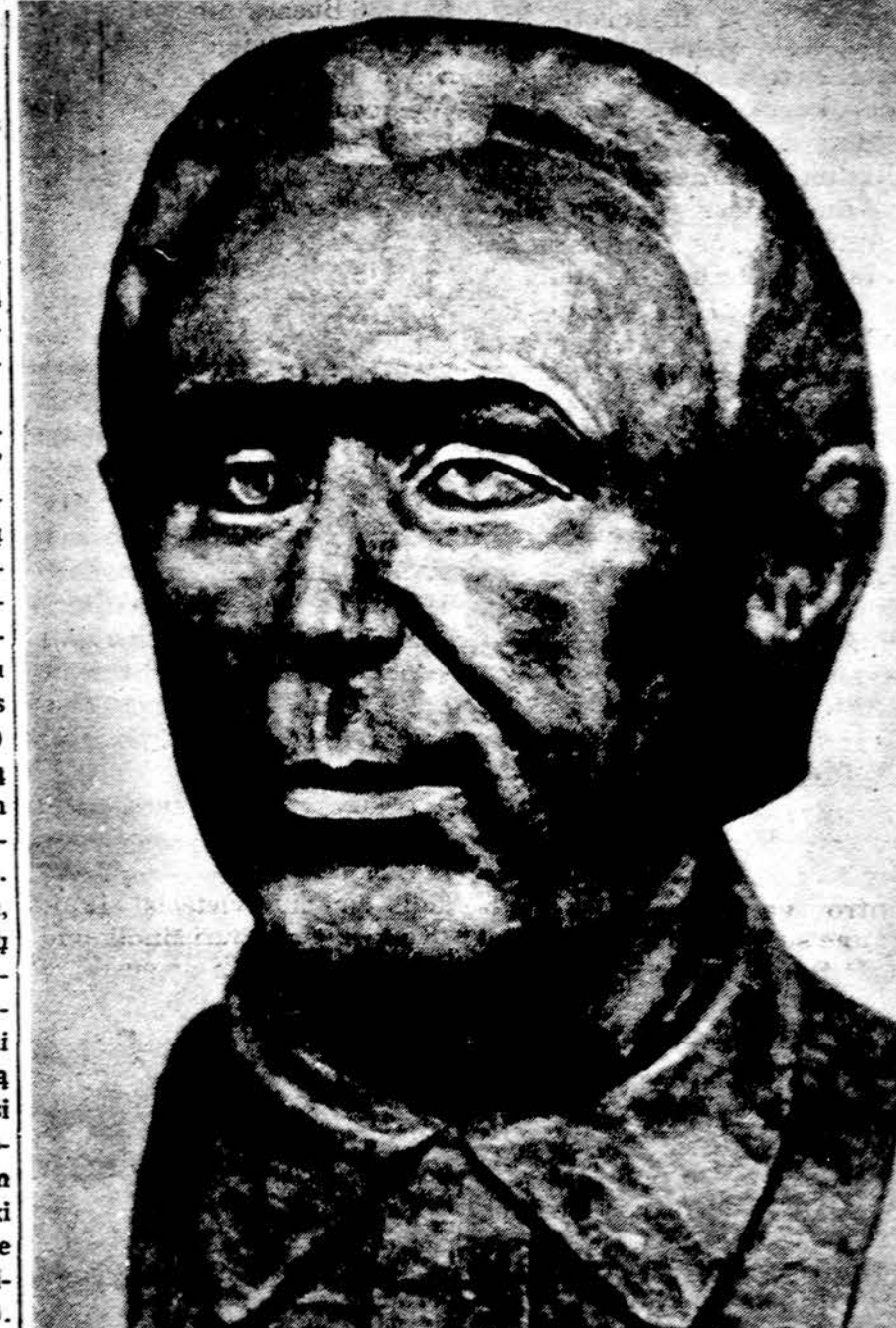
a) Lituanistiką dėstyti jau vietoje esančios profesorius dr. R. Šilbajori ir dr. D. Robinson. Su ypatingu entuziazmu jis pasisakė už pirmoj kvalifikacijos kaip žymaus mokėlininko, patrauklaus mokytojo ir patyrusio akademi-

ko, b) paties Ohio State univ. ak. lygi ir prestiėžą Š. Amerikos universitetų tarpe ir žymų Slavų ir Rytų europiečių kalbų ir literatūrų skyrių ir taip pat tvirtai iėsteigusių Slavų ir Rytų Europos studijų institutą, c) patyrė asmenys tame Institute mielai prisidėtu prie pra-

su kūriniėlo dedikacija „draugams lietuviams“ (Žemaitės bruoėai panaudoti veikejo Poėkos motinai „Lietuviėškuose fortepijonuose“). „Boehlendorffo“ apėsakose iėdėta „Lietuviėška pasaka“ apie elgetą Morkų iš Skuodo, kurs net caro generolui baimės įvarė su savo iėšburto potvyniu. Jau pirmajame, didėsniajame savo romane „Levino malūnas“ (1964) J. Bobrowskis buvo užėiminėes, kad visą tą istoriją iš vokiečių lenkų santykių praėjusio šimtmečio pabaigoj jis būty galėjęs pastimėti toliau į Šiaurę ar į Šiaurės rytus, į Lietuvos pusę, kurią geriau pažistąs, kur esąs ir užaugęs. Nes Lietuva, vieno eseisto (V. Girnus) žodėiais tariant, jam reikėkė tai, ką kitiems kadai reikėkė Italija: jis ten matė žmonių paprastumą, natūralumą, tiesumą ir panaėšias dorybes. Iš tikrųjų gi J. Bobrowskis yra, kaip matyti iš tokių jo eilėraščių kaip „Prūsų elegija“ ir panaėšių, senųjų prūsų palikuonis, kuriam atėiliepti jų dvasia. Jis giliai jaučia savo pirmataksams padarytą skriaudą, savo autobiografijoj sakosi bandąs „nelaimingai ir gėdingai vokiečių tautos santykių su rytinėm kaimyninėm tautom parodyti iki pat dabarties ir taip prisidėti prie revanėistinių tendencijų nugalėjimui“ („Liudijimai apie save“, 1976).

Galimas daiktas, kad savo kūrini apie Donelaitį J. Bobrowskis planavo jau gana anksti, vos tik grėžė iš Rusijos kaip karo belaisvis 1949 m., nors ir pirma raėė romaną iš vokiečių lenkų praėities. Grėžė jis jau žinojo, kad sovietai Rytprūsius 1946 m. prisijungė prie savo žemių, jo gimtąją Tilžę (kurią ir vokiečiai iki XIX šimt. vidurio vadino Tilse) pavadinę Sovetsk, o jo pamiltąjo Donelaičio Tolminkiemį — Čis-tiye Prudy. Be abėjo, tų vardų paėkeitimas, jų iėbraukimas iš istorijos Bobrowskij giliai paveikė ir vėliaėty „Tolminkiemis“ Bobrowskis šaukėsi Donelaičio:

Ateik dar nors kiek, Donelaiti, upė nors pasikelt sparnais,

Kristijonas Donelaitis, 1714-1780 (dokumentinis portretas)

vanagas, priešas balandžių, miėškas juodom galvom keliasi, šaukia vėjas per kalną --- ir aė mačiau, kaip teisingumas laukė, kad nuvestų žemyn ir ateitų rūstybė.

Mus galbūt kiek stebina tai, kad operą apie Donelaitį ryžtasi kurti du iš Tilžės kilę Reicho piliečiai — folkloristikos prof. Voigt ir muzikas, kompozitorius Gawehn (šis aiėkiai suvokiejęs lietuvis, o kas žino, gal ir Voigto protėviai kada buvo lietuviėški Vaitai?). Kai vėliau pa-

aiėkėja, kad tokią operą bus sunku iėleisti ar pastatyti, veiksmo plane pasirodo ir du Maėosios Lietuvos lietuviai — prof. Storostas (vėliau paaiėkėja, kad tai raėytojas ir filosofas Vyėdinas, vienu metu, tuoj po Pirmoj pasaulinio karo, profesorius Berlyno universitete) ir mokytojas, folkloristas Poėka. Juodu, atrodo, turėty pagelbėti Donelaičio operai iėvysti ne tik dienos, bet ir scenos žviesė. Bet tai, kaip matysim vėliau, įvyksta pagal kitų dimensių iėmatavimą.

Romanas neturi kokios nors vienos sausio mėnės:

1. Lituanistikos instituto taryba savo balsų dauguma pasisako, kad iš principo reikia siekti Lituanistikos katedros su stipriu tyrimų komponentu. (Teigiamų balsų 8, neigiamų 2.)

2. Lituanistikos instituto taryba, atėiėzvelgdama į jo akademinių lygi ir turimą biblioteką, siūlo iėstirti Pennsylvanijos universitetą Katedros steigimo būstinė. Kitos pageidaujamos vietos būty Ohio State univ. ir Illinoiso univ. Chicagoje (UICC) — tokia nustatyta tvarka.

Pennsylvanijos univ. pirmą vietą nulėmė šeėių balsų dauguma. Buvo argumentų iėskelta ir už kitas institucijas, būtent, už Harvardo univ., atėiėzvelgiant į jo iėšimtinių akademinių lygi, už Northwestern univ., nurodant jo akademinių lygi ir artimumą Chicago studentams. Kent State univ. turėjo tik vieną šalininką Tarybos nariu tarpe.

tisėsnės, iėprastinės fabulos, bet jo branduolį sudaro Voigto ir Gawehno kelionė traukiniėiu iš Tilžės į Vilkyėškus pas mokytoją Poėką Joninių iėvakarėse, dalyvavimas Joninių šventėje prie Rambyno vokiečių ir lietuvių pusėj, kilęs konfliktas dėl politinės įtampos. Tuo ir baigiasi pirmasis romano planas, kurį galima pavadinti realistinėiu, ir prasidėda antrasis — idealistinis, pagrįstas intuičija ir vaizduote pagal autoriaus įsijautimą į praėitį ir dabartį.

Romane lengvai pastebimas tam tikras dvilypumas, lyg autoriui laviruojant ant abiejų Nemuno krantų. Iš vienos pusės Luizės sąjunga, Faterlandiėška moterų draugija, iš kitos — Vytauto sąjunga, „Tautyninkai“. Toliau čia vėl advokatas Neumannas (iš tikrųjų veterinaras) su savo sėbrais, o ten „voldemarininkai“ (nors jie iš tikrųjų 1936 m. nebuvo valdžioj). Tad ir Joninių iėskilmes ruošia ir viena ir kita draugija, kyla fizinis konfliktas (muėstynės) tarp Neumanno šalininkų ir jo prieėininkų. Prof. Voigtas mato, kieno pusėj teisybė, ir norėty palaikyti lietuvis, bet Neumannas jam tepakraėkia: „Esate Reicho vokiečiai, užteks vietinių“, o žandaras Wasgienes profesorių iėspėja „nekurstyti žmonių“.

Koks tad Donelaičio operos (kuriai ir vardas numatytas „Tautos dainius“) raėymo tikslas tokioj prieėtaringojo ir politiskai įtemptoj padėty?

Pagal autorių, Donelaitis turėty atlikti abiejų pusių taikintojo vaidmenį. Juk jis savo metu Tolminkiemy, prof. Storosto žodėiais tariant, sakėdavęs „stiprius pamokėslus“. Tų pamokėslų toną nuolat girdime „Metuose“. Štai kaip Donelaitis per savo veikeją Enėkį bandė pamokyti apėileidėli Pelėdą:

Andai tropijos, kad aė, Pelėdą sutikęs, Jam dėl kiauiliėškos bjaurybės ką pasakyti

Ir ji kaip kaimyns vieneriai bandėiau pamokinti. „Kiaulė, tariau, ką dirbi? ar visai nesigėdi?

Juk tu jau, kaip juodvabalė, mėžinyj pasirodai; Ar girdi, kaip juodvabalė, jau mēėle pasmirdai.

Aė užvakar tavo namas blogus pravaėiuodams, Kad iėtėmyčiau tikrai, tyčioms paėitūrėjau.

Taipgi bežiopsant man, arklys mano žvengtį pradėjo, Ir tuojaus tavo sparų viens nuo stogo nupolė,

O langų vienam perdėm skylė pasidarė. Štai tuojaus (girdek tikrai, ką tau pasakysiu)

Tuo trys kiaulės daglos su daglais savo parėais, Lyg kad skerdė, kas, stuboj suėžigo neėvankiai

Ir pro langus ir plyėsius kiliams iėširito. („Metai“, p. 123-124)

Nors prof. Storostui tokios „stiprios“ vietos ir patinka, bet jis vis tik suabejoja, ar tiks jos operai. O Voigtas neabejoja, kad jas reiks panaudoti, nors ir nežinia kaip.

Bet ar tik Donelaitis nebuvo vokiečių prieėas, kai jis pakartotinai „Metuose“ raėė:

Akl kur dingot jūs, barzdotos mūsų gadynės, Kai lietuvininkės dar vokiškai nesirėdė

Ir dar vokiėškus žodėius iėst negalėjo. — — — (p. 80) (Nukelta į 2 psl.)

Donelaičio romanas ir opera

(Atkelta iš 1 psl.).

Akl kur dingot jūs, lietuviškos gėdynės, kaip dar prūsai vokiškai kalbėti nemokėjo — (p. 131)

Arba kai vieno vietos prastaria, kad "vokiečiai tik vogt ir keikt ne-
"vokiečiai" (ir kad iš tų dviejų žodžių
pavadinimas kils).

Arba kai taip aštriai pasiepi-
sąsurotą šykštumą ir jo smarkavi-
mą:

Nės to amstrotro šykštumas buvo
be soties,
Ir kad kartais jis vargindui
duodavo graši,
Tai tuo tris naktis dėl to miegot
negalėjo —

Tu, savavalninke didpili, vis
pasisaušęs
Ir, nei žaibas koks žaibuodamas,
gandini būrą,
Ar tu ne taip jau, kaip bedžiūns
toks, prasidėjai,
Ir moma tau, kaip jam, pasturgali
šluostė? (p. 162, 166).

Taip klausia skeptiškas libera-
las Salūga, bet Voigtas jam atsako,
kad Donelaitis tenorės apsaugoti
savo tautiečius nuo svetimų papro-
čių, kurie dažniausiai jiems būdavo
žalingi, ir apginti valdinius nuo val-
dančiųjų savalės.

Drąsų savo žodį Donelaitis taikė
ne tik vokiečiams, kurie vargino jo
būrus arba jiems kenkė savo žali-
ngas papročiai, bet ir rusams oku-
pantams. Kai reikėjo atitinkamai
pagerbti jų šventąjį Aleksandrą
Nevskį, Donelaitis pasakė pamokslą
apie Aleksandrą šaltkalvių, kurs "pa-
darė man daug pikta: Viešpatys atsi-
lygins jam pagal jo darbus". (Povi-
lo apaštalo antrasis laiškas Timo-
tėjui, eil. 14-15).

Bet tai praeitis, o pažvelgęs į da-
bartį, Salūga tiesiai išdžioja: "Šita
opera. Kas gi ją norės statyti? Arba,
ir norėdamos, kas galės statyti, da-
bar, Vokietijoje? Ir Lietuvoje, kokios
perspektyvos tenai? Juk viskas, tiek
ten, tiek čia, atrodo labai panašiai"
(p. 101).

O vis dėlto rytoj Tilžėje vokiečiai
statys savo operą "Marienburgo
kalvis", su kuria susipažinti važiuo-
ja ir Gavehnas. Ir tur būt nebus jo-
kių "pretenzijų ir slapų konspi-
racijų", kokių gal būtų dėl lietu-
viškos operos.

Donelaičio operos idėja betgi ne-
žlunga, nors ir kaip nepalankios ap-
linkybės, nors ir kaip skeptiškas Salū-
ga ("gal jis komunistas", pagalvoja
Voigtas), bet romano autorius ne-
nusimena: "Viskas grindžiama vil-
timi: Šita opera. Šitas Voigto Taip,
aš manau: Viskas, kas su tuo sieja-
si: Gavehno gražūs ansambliai, due-
tai, monologai, unisonai" (p. 101).

Ir Donelaičio operos kūrėjai, ir
romano autorius įsitikinę, kad reikia
Donelaitį prikelti dabarčiai, reikia
padaryti taip, kad visas tas lietuvi-
bės kompleksas neliktų, Gavehno
žodžiais tariant, tik profesorių Voig-
to, Storosto, Kuršaičio, Bezenber-
gerio ar kitų galvose ir nuomonėse
bei raštuose. "Ir jis jau žino, kas
tos tautybės laukia, kas neišven-
giamai artėja; tie ponai, vedami sa-
vo reikalo, o gal polinkio, jei išsi-
reiškime kiek švelniau, prisijusia
nelyginant prikyštę štai ką: Nebe-
sulaikomi žinantai tautybė, gaila
jūs, nautautinimo banga iš pietų ir
šiaurės, reto grožio kalba, jau beiš-
miršanti, nepaprastai turtinga liau-
dies poezija, net Gėtė ir Herderis..."
(p. 15).

Berods, ne tik Gavehnas, bet ir
Počka būtų buvęs labiau patenkin-
ti, jei Rambynno kalne vietoj Vytau-
to vaidinimo būtų buvęs suvaidin-
tas Donelaitis. Muzikas Gavehnas
džiaugėsi džiaugėsi iš Počkos gavęs
lietuviškas vestuves su Donelaičio
veikėjais. "Počka dar liko prie laužo,
mintyse daugiau su "gyvu Donelai-
čiu, negu mirusiu Vytautu". Nenor-
ėjo jis daug kalbėti. Ar yra apie ką?
Kad jie visi dar gyvi: ir Peleda, ir
slampinėtojas Slunkius, ir pleyps
Bleberis, ir kreivonasis Šlapjurgis,
kaip jie šmėklinėja Donelaičio Me-
tuose. Galbūt jam rūpi, kaip bus
jo mėgiamausiomis vietomis: ar
atsiras joms vietos šioje operoje.
Viena iš jų Žiemos rūpesčiuose,
antrojo idilėje:

Zalis su dvyliu, su margiu irgi
su palkiu
Yna, kad norėt, šiaudų
pamatydami kuli;
O kad iš tikros širdies jiems
primeti plomurį,
Tuo su liežuviu ji kimsi į gomurį
traukia

Ir savo šiaudus, vis į mus
žiūrėdami, braškin.
Ak, kad jie lietuviškai kalbėti

galėtų,
Dar už dovaną tą stalde didiai
dėkavotų. ("Metai", p. 169-170).

Antrajame savo romano plane au-
torius mums parodė tai, ką būtume
matę operoje: lietuviškas vestuves su
pačiu Donelaičiu ir jo veikėjais. "Jis
jėjo, jam už parankės, kairėje, Ana
Regina, pagal tėvą Olfant, iš Gald-
apės, liekna, bent kiek paniurusi
moteris su retokais plaukais, ku-
riems nedaug teleidžiama išlįsti iš
juodos gaubšės. Juos nulydi į gar-
bingą vietą, daugumas atsistoja, o
Donelaitis sako: Bet jūs sėskitės,
vaikai. Ir: Ar jau gražiai pasimel-
desate? Bet jie dar nebuvo meldęsi, tad
jis pasimels, o Bleberis tuo metu
valdys liežuvį..." (p. 150). O toliau
pasikalbėjimas su Seligmonu apie

mineralinius šaltinius, Pričkaus už-
siminimas apie amtmoną Ruigį, su
kurio tiek reikaltų teko turėti Do-
nelaitiui, Enskio, Pelėdos, Slunkiaus
dialogai, Selmykės ir Katrynės nesi-
baigiančios kalbos ir tas "lietuvių
vašingumas, o čia dar galima pa-
minėti, kad valgymas ir gėrimas ne-
nutrūko, kaip ir kalbos ir dainos"
(p. 154).

I vestuvių pabaigą vos beįsista-
me, kaip Donelaitis "tyliai ėmė kal-
bėti" apie praėjusį pavasarį, vasa-
ros darbus ir kaip saulė vėl pradeda
ristis žemyn iš savo aukštybių:

Ve, kaip jos skaistums, kūren-
dams žiburį karštą,
Žemės vainikus pamazi jau
pradeda vytint

Ir grožybės jų puikias su pašaru
maišo:
Ak, kaip tūla mūsų žolelių taip
nusirėdė,

Kad, nei boba, jau didiai sukrū-
si kumpso.
("Metai", p. 52).

Pasiibaigę vestuvinė puota, dingo
muzika, smuikas ir kanklės, suskam-
bėjo dar senas pianinas, pasigirdo
"išsiderinusių stygų akordas". Tai
finalinė scena, kuria baigiasi Počkos
vizija.

Kaip minėta, Donelaičio opera
kurta su viltimi. Nors ji nebaigta ir
nepastatyta, bet ji tęsiama toliau.
Ji atgyja mokytojo Počkos vizijoje,
kai šis pagaliau virsta Donelaičiu,
o per juos abu paskutinį žodį taria
pats autorius. "Ko neleidė laiko re-
alybė, realizavo meninė vizija. Tai
motyvas, pakilęs viršum epinių
vyksmų, motyvas, kurį Bobrowskis
parodo lyg kokį baletą, pasirodžius
Donelaičiui su savo veikėjais" (Ger-
hard Wolf, "Litauische Claviere",
p. 344). Tas pats autorius teigia,
kad mokytojas Počka tai Mažosios
Lietuvos veikėjo Kristupo Voskos
(mir. Tilžėje 1905 m.) atitikmuo.
Kaip žinia, Voska prisidėjo prie Gie-
dotojų draugijos atsiradimo, o ilga-
metis draugijos vadovas ir dirigen-
tas buvo Vydūnas.

Čia dar žodis kitas apie Počkos
viziją ir kaip jis personifikuoja Do-
nelaitį.

Septintajame "Lietuviškų forte-
pionų" skyriuje aprašomas tam
tikras trianguliacijos taškas, "trigo-
nometrinis ženklas", į vakarus nuo
Rambynno. Nuo to taško Počka pra-
siveržia pro laiko barjerus į Done-
laičio laikus. "Nes kas gi laikas, kas
dabartis?" Kai ją stebi, ji jau yra
baigta, praėjusi, tapusi praeitimi"
(p. 134). Nuo ten jis pamato du vy-
rus, "su perukais apie šventinį ve-
dus, juodais surdūtais, baltais mar-
kiniais, daugiaspalviomis, nežymiai
raštuotomis liemenėmis, kurių trys
viršutinės sagos neužsegtos, kelnės
iki kelių, pusbačiai su baltomis sag-
timis" (p. 135). Tai Kristijonas Do-
nelaitis — čia trumpai nupasakojama
jo biografija — ir precentorius

Kr. Donelaičio statytoji Tolminkiemio bažnyčia (Nuotr. XX amž. pradžioje)

Jonas Fridrikis Šperberis, Donelaičio
pirmatakas Tolminkiemį.

Jie kalbasi parapijiečių reikalais,
Donelaitis užsimena ir apie aną gar-
sųjį Aleksandrą Nevskio dienos
pamokslą ir apie amstrotro šykštū-
mą, kurio pavaizdavimo nuorašą jo
prakilynė galinti pasiimti. (Šper-
beris niekad nebūtų drįsęs taip
prieš amstrotro pasisakyti).

Bet ar tai ne praeitis, kurios ne-
beprisitaiki, sako autorius. Ir
Voigtas su Storostu grįžta laivų at-
gal nuo Rambynno į Tilžę, "ir žiūri
atgal, širdys pilnos nevilios. Ką gi
daryti? Ir su kuo? Juk su opera,
ponas Voigtai!" (p. 141).

Iš paskutiniojo romano skyriaus
sužinome, kad Počka išgirsta paties
Donelaičio balsą. "Ir balsas, vien-
šas, per mišką, lyg šaukimas: Po-
čka, Počka. Balsas visiškoj tamsoj.
Ar tai aš? Ar tai mane kas šaukia?
Kur aš?" (p. 156).

Panašų klausimų ir atsisaukimo
balsų galime nūgrįsti ir Vydūno
"Prabotų šešėliuose".

Počka išgirsta net trejus garsus:
aukštiau — jo, medžių viršūnės ir
žemai, ku: "vanduo teka".

Vandens tekėjimo garsus jau ir
pats Bobrowskis nūgrįsdavo, pris-
mindamas senųjų prūsų praeitį.
Viename eilėraštyje, pavadinta-
me "Mirusi kalba" (ty. prūsų kal-
ba), jis sako:

Jis atėjo su upe,
su kriauklėm ir sraigėm
riedėdamas, vėduokliškas augalas
smėly ir buvo žalias.

Ir Joninių išvakarių vizijoje Po-
čka sakosi buvęs "tarsi po vandeniu".
Savo buvusios mokinės Tutos Gen-
drolytės ir Rambyną lydimas, jis pa-
pasakoja Donelaičio gyvenimą taip,
tarsi pats Donelaitis kalbėtų. "Col-
legium Alberinum gyvenau su savo
bičiuliu Šperberiu viename kambary,
Lietuviškos fundacijos lėšomis, mes
maitinomės, kaip sakoma, bendrojo
valgykloj. Kartą aš apalpat, nuo
tuščio skrandžio, Duonkepių gat-
vėje. Tada aš tapęs dar nepažino-
jau, Ana Regina" (p. 65).

Mergaitė greta kone nusigąsta, o
ir pats Počka nustebęs klausia: "Ką
tu čia man pasakoji, Kristijonai, ką
pasakoji?" (p. 66).

Donelaičio balsą Počka dar kartą
išgirsta romano pabaigoj, paskuti-
niame skyriuje. Čia pasiekia ir
juodviejų tapatumas: "Aš vienas
ateinu, tik mes šiojai, tu ir aš" (p.
157). Bet tas balsas nėra vienisias,
jis pasigirsta ir vėl nutrūksta (at-
seit, kaip į praeitį įsijaučiamas), kol
pagaliau išgirstame: "Kad dar gale-
čiau daryti barometrus..." (t.p.).

Apie Donelaičio gamybos piani-
nus sužinome, kad trečiasis jau buvo
baigtas, kad iš Mielkio ir Valter-
kiemio atvyko kolegos Kempferis ir
Jordanas. Visi susėdė skambinti, pi-
aninai buvo gerai suderinti, tik pa-
ties Donelaičio buvęs kiek stipres-
nio garso. Bet moterys giedodamos
iki lietuvių praeitį. Galvota
apie derinimą aukštiau. O Donelai-
tis svarstęs: "Ką man sakyti? Kad
derinimas jau nuolat aukštėjo pa-

Nauji leidiniai

• METMENYS, 1980 m., Nr. 40.

Kūryba ir analizė. Redaguoja Vy-
tautas Kavolis, Dickinson College,
Carlisle, Pennsylvania. Leidžia A.
M. — M. Publications. Adminis-
truoja M. Paškevičienė, 3308 W. 62
nd Pl., Chicago, IL 60629. Keturių
numerų prenumerata — 10 dol.,
Kanadoj ir kitur — 12 dol., garbės
prenumerata — 15 dol., šio nume-
rio kaina — 3 dol.

Po žurnalo titulinio puslapio tuoj
pat visas puslapis skirtas ryškiam
įrašui: "Czesław Milosui, paskuti-
niam Lietuvos Didžiosios Kunigai-
kštijos piliečiui, pirmajam lietu-
viui lenkų poetui, Nobelio laurea-
tui". Ir savo turiniu ir išskirtinu
mą įrašas gana keistokas, ypač kai
pačiame naujame "Metmenų" nu-
meryje jokios kitokios mišiosinės me-
džiagos nėra.

Paties redaktoriaus Vytauto Ka-
volio straipsnis "Pradžios ir paba-
igos" ypač įdomus ir savo užmo-
jumi mūsų gana naujas: me-
tamas žvilgsnis į mūsų kultūros
klodo ir rašto žmonių jų pačių
rašytas ir perrašytas autobiografi-
jas. Tokiu būdu esam supažindina-
mi su Basanavičiais, Šliūpų, Zemai-
tės, Vaitkaus, Vincos Mykolaitis-
Putino, Baltučio ir kt. šios rūšies
užmojais.

Nemaža naujiena tapo ir ya
pluoštas beletristo Marius Kat-
liškio eilėraščių. Poezijos šį kartą
dar duodama ir Lidijos Šimkutės, ir
angliškai rašančio Algirdo Žolyno
vertimų. Beletristai duoklę pakli-
ja lechokas Meras apsakymu "Nak-
tipiečiai savaitės gale". Marcelijaus
Martinaičio vieno eilėraščių struktū-
rą įvairiais atžvilgiais nagrinėja Al-
girdas J. Greimas. Ilustracijų pus-
lapiui paskirti Vokietijoje gyvenan-
čio Tado Burbos darbai. Išvijos
literatūrinės apraškos užgriebia
Violeta Kelertienė, žvelgdama į "Li-
teratūros Lankuose" spausdintą kri-
tiką. Mažai bejudintus kodus atka-
sa Bronius Vaskelis, siekdamas A-
merikos lietuvių teatrines veik-
los pirmąjį dešimtmetį — 1889-1899
metus. Apie Vilniaus universiteto
jubiliejus derlių rašo Vincas
Trumpas.

Recenzuojamos šios knygos: Hen-
riko Nagio "Prisijaukinti sakalai"
(R. Šilbajoris), Liudo Dovydėno
"Vasaros vidudienis" (Alina Stak-
nienė), Norberto Vėliaus "Mittens
lietuvių sakmių būtybės" ir Algi-
do J. Greimo "Apie Dievus ir žmo-
nes" (Eglė V. Zygaite).

• MŪSŲ ŽINIOS, 1980 m.
gruodžio mėn. 20 d., Nr. 12.
Lietuvių jėzuitų ir Jaunimo cen-
tro Chicagoje biuletenis. Redai-
guoja Antanas Saulaitis, S.J., ad-
ministruoja Petras Kleimotas, S....
Redakcijos ir administracijos ad-
resas: 2345 W. 56 St., Chicago, IL
60636. Atskiras egzempliorius —
25 centai. Metinė prenumerata
paštu — bent 5 dol.

Biuletenio straipsniuose ir au-
traukose atspindi lietuvių jaunū-
itų ir ypač Jaunimo centro Chi-
cagoje veikla.

• 30 YEARS — 1980 F. K.
LITUANICA. Gražus leidinys,
kuriam tekstus ir nuotraukų su-
parengė Chicagoje lietuvių fu-
bolo klubo "Lituanica" 30 metų
veiklos apžvalga. Paruošė: Ro-
bertas Balčiūnas, Ramūnė Čibas,
Gediminas Bielskus, Jonas Jus-
ka ir Bruno Traipikas. Viršelis —
Jono Strungio. Nuotraukos: A.
Stasiulis, Eug. Butėno, Z. De-
čios ir F. Lukausko, Southwest
News-Herald. Spaudė "Draugų"
spaustuvė.

Lietuviai tremtiniai Jakutijoje

Ištrauka iš autobiografinių užrašų

Dalia Grinkevičiūtė

(Tęsinys iš praėjusio šeštadienio)

Man Trofimovskas ne užmiršta praeitis,
bet neužgijanti žaizda. Tegu tenai buvo
saulė — keli šimtai žmonių, bet dėl to jų
kentėjimai nebuvo mažesni. Ir jie buvo žmo-
nės, ir juos reikia prisiminti, kaip ir mili-
jonus kitų bereikalingų aukų.

Bet Trofimovskas nebuvo vienišas. Už
poliarinio rato Jakutijos šiaurėje, taip pat ir
Kolymoje, prie Janos upės, Oimekone šalčio
asigalyje*) — visur ištremtųjų 1941 metais
iš Lietuvos stovyklos. Matyt, Stalinas laikė
šias vietas labiausiai tinkamomis Pabaltijo
moterims ir vaikams. Šiandien sala tuščia.
Kapinyne nėra nė lentelės. Jokia ranka
jokios gėlės ten nepadėjo, jokia gedulo
muzika nesilieja ant šios išmirusios salos.
Bet jų atmintis gyvena manėje. Ir man norisi
pastatyti nors kukliausią jiems paminklą.

1943 metų vasaros pradžioje visus mus
išsiuntė žuvis gaudyti. Vasarą ir žiemą,
kirsdavom eketes ir po ledų tiesdavom tink-

lus. Pavasarį ledo storumas būdavo ligi
pusantro — dviejų metrų. Kiekvieną dieną
tikrindavom tinklus; iškirsdavom eketėse
ledą ir esant 45—50 laipsnių C šalčio pliko-
mis rankomis traukdavom tinklus, ir
išspainiodavom įstrigusias žuvis. Jei
sušalusi žuvis gelbėdavo mus nuo skorbuto,
tai niekas negalėjo apsaugoti mūsų rankų.
Neišvengiamai nušaldavo pirštai, apsi-
dengdavo pūslelėmis, žaizdomis, o kai ry-
dieną ir per visas sekancias dienas nušalu-
siais pirštais reikėdavo knebinėti tinklus ir
žuvi, esant žiauriems šalčiams, tai jūdavo
klaių skausmas. Atrodė, kad kiši rankas į
verdantį vandenį. Tikrinti tinklus reikėjo
kasdien dėl to, kad dieną ar dvi nepatik-
rinus, galėjai prišaldyti juos amžinai prie
ledo.

Ieškant žuvis, mus perkeldinėjo šunų
traukiamomis rogėmis nuo vienos salos į
kitą. Keliaudami statėme sau gyvenamas
žemines ir vėl keliaudavome į kitas salas,
palikdami mūsų gyventas buveines, kai
žuvis dingdavo. Taip ir klajojome Laptevų
jūros pakraščiais. Kartais ištikdavo pūga, ir

paklydusieji sušaldavo kelyje: Apanavičius
Algis, iš Kėdainių, Vanagas Ernestas iš
Panevėžio, Baltruškonienė Ona, Petrikas,
Kazlauskas Jonas ir kiti.

1944 metų vasarą mano brolis ir mane
paskyrė į Tumato salą žūklei. Aš negalėjau
važiuoti, nes mano motina gulėjo ligoninėje
su paastrėjusiu nefritu. Tada vyresnybės
įsakytą gydytoja Griko išrašė motiną iš
ligoninės. Mudu — brolis ir aš — nunešm
ją į baidoką trumą — vidų, kur buvo įrengti
gultai. Po gultais baidoko viduje buvo šal-
tas juos vanduo iki kelių. Baidokui linguo-
jant tas vanduo tškėsi ir merkė juos drabu-
žius. 150 kilometrų kelio važiuoti truko tris
paras. Viduje buvo nepakeliamai šalta, čia
ir vasaros metu šildomosios liemenės nenu-
siimsi. Nežiūrint mano didžiausių pastangų,
per visą savaitę aš negalėjau motinai gauti
nė lašo karšto vandens. Jos veidas ir kojos
vėl sutino. Man atrodė, kad ji vyksta į
paskutinę kelionę. Bet iš tikrųjų jos pasku-
tinė kelionė buvo 1949 metais.

Mano motina dėl blogos sveikatos
daugelį kartų prašė pakeisti jos tremties
vietą — ar į Altajaus, ar Krasnojarsko kra-
stus, ar į Irkutsko sritį. Bet visus jos prašy-
mus atmesdavo. Tada ji suprato, kad jai
teks mirti Jakutijoje. Jos nusivylimui nebuvo
ribos. Ji mane prašė, kad ją išvežčiau ir
palaidočiau Lietuvoje.

1949 metais mes pabėgom lėktuvu be
jokių dokumentų ir prisikasėm iki Lietuvos.
Po mūsų pabėgimo tuojau buvo duotas
įsakymas mus surasti, todėl gyvenome
nelegaliai. Giminės ir mūsų pažįstami,
patys rizikuodami, mus slėpė. Labai

pavojingai buvo, naktiniai butų tikrinimai.
Dažnai man su sergancija motina tekdavo
keisti pastogę, kadą manydavom, jog mūsų
buvimą kas nors pastebėjo.

1950 metų pavasarį motinos sveikatos
būklė pasidarė beviltiška. Ji paprašė per-
vežti ją į mūsų buvusius namus Kaune.
Gydytojai, kurie ją pažinojo, atėdavo nakti-
mis, kiti gi nieko neįtardavo. Kartą, prieš
pat mirtį, lyg atsigavusi iš sunkios uremij-
os*), ji mane paklausė: „Kaip gi tu mane
palaidosi? Juk tavęs laukia kalėjimas“. 1950
metų gegužės 5 dieną ji amžinai užmerkė
akis. Paskutiniai jos žodžiai buvo: „Kodėl gi
jie mūsų visų keturių nesusaudė prie vagono
durų?“ (t.y. 1941 metų birželio 14 dieną).

Kur ir kaip palaidoti? Dokumentų nėra,
mes paieškome. Vienas kunigas sutiko pala-
idoti be dokumentų, svetima pavarde kaimo
kapinėse. Bet kaip išnešti iš namų lavoną,
kaip išvežti iš miesto? Čia pat kaimynai.
Palaidoti kiemy po langais? Bet gegužės
naktys — šviesios, negalima iškasti duobės,
kad kas nepastebėtų — aplink kaimynų
verandas. Paskutiniai tetos variantas: ji eis į
MGB ir pareikš, kad nakčia jos serganti
sesuo pasibeldė į duris, neįsileisti jos negalė-
jusi, o dienos metu pasimirė. Aš aplesiu jos
butą. Kur aš esu, ji nežinosianti. Padarys
kūno apžiūrą ir duos leidimą palaidoti.
Betgi aš negalėsiu būti nei motinos
laidotuve, nei aplankyti jos kapo: neabejo-
tinai ten bus paspėstai. Be to, jie
nepatikės, ir teta neišvengs persekiojimo.

*) Uremija — kūno apsinuodijimas dėl
inkstų ligos.

Tačiau pati baisiausia mintis buvo ta, kad
jos budeliai ateis ir žiūrės į motiną mirusią,
o aš tas paskutines valandas negalėsiu būti
su ja. Kas daryti? Mano motinai ir mirtiesi-
nėra vietos gimtojo žemėje.

Nulipų žemyn į namo rūsi. Laidosiu čia.
Kaltu ir kirvių kapojų grindų betonu
gabaliuką po gabaliuku. Jis kietas, sluoks-
nis storas. Darbas vyksta labai lėtai, nors
aš plūsiu kiek beišstengdama. Darbą reikia
pertraukti, kai tik kas eina į antrąjį aukštą.
Su betonu baigta, toliau jau molis. Antra-
para dirbu be pertraukos. Ryt gegužės
septintoji — Motinos Diena. Va, Motula-
mano, kokia tau mano paskutinė dovanėlė.

Reikia karsto. Supjaustau spintą. Daliai
jos bus karstas, o durys — karsto dangtis.
Prieš prašvantant, karstą nunešam į duobę,
išklojam jo vidų. Ateina laikas nešti ją tenai.
Mėginu kelti kartą, bet išnešti jos
lengvutės kankinės, nepajėgiu. Tai ne mano
jėgos. Teta puola neviltin: kas bus? Po
poros valandų teta sugrįžta su patikimais
žmogum. Jis paima ją ir nuneša žemyn.

Visą sekancią savaitę nakintis aš nešio-
jau laukan cementą ir molį. Paskui užpy-
liau cemento skiediniu — jokio pėsakos
nebeliko.

Tų pačių 1950 metų rudenį mane susekė
areštavo, patalpino Kauno tardomųjų kalėjime
man, pateikė kaltinimą už pabėgimą iš
tremties vietos. Tardytojai norėjo sužinoti
kur mano motina, kokie asmenys mus slėpė,
kas teikė medžiaginę pagalbą. Nei vienas
klausa aš negalėjau atskaityti, neįvaidama
pavojų žmonių, kurie mus gelbėjo. Todėl
pareiškiau tardytoji, kad į visus mane

*) Oimekonas — Sibiro kaimas, šalčiaus-
ia žemės rutulio vieta, vadinama „Šalčio
asigaliu“.

Spektaklių uždangai nusileidus

ROMAS VIESULAS

Režisieriaus Jono Jurašo pastatymas „Savižudys“ Anta teatre Broadway'uje, New Yorke, atkreipė į save didelį amerikiečių spaudos dėmesį, kurios dosnių komplimentų ne dažnas spektaklis susilaukia. Pastatymas vertinamas kaip vienas iš svarbiųjų šio teatro sezono įvykių. Kadangi dėmesio centre čia yra lietuvis režisierius, šis įvykis yra svarbus ir lietuvių išsvijios meno gyvenime.

Turėtų prisipažinti, kad, kol gyvas, nesitikiu pamatyti lietuvių režisieriaus pastatymo Broadway'uje. Ne todėl, kad lietuvių trūkumą talento ar sceniškumo išmonės. Anaipol. (Tuo labiau Jono Jurašo talentu nereikėtų abejoti: jis seisminėm bangam supurtė ne tik Lietuvos sceną, bet ir sovietinio teatro fasadą, palikdamas atgarsius ir Šiaurės Atlanto). Bet todėl, kad lietuvių kūrėjo šansai Broadway'uje niekad nebuvo geri. Pokario metais nuotaikos lietuviui menui niekada čia nebuvo palankios. Dabar, eilė dešimtmėčių praėjus, užot nuotaikoms prasiblaivius, jos rodo bendrą tendenciją lyg dar labiau rautis. Taigi, prasižvelgiu į Broadway'į pro „filtrą“ ir „atvirkščio vėjo turbina“, atrodo, vargiai būtų įmanoma. Bet talentą sunku sekliai vandenį išlaikyti — didelis laivas išplaukia į didelių vandenų. Labai džiaugiuosi, kad savo pesimistinėje prognozę suklydau. Ir kiti Jurašas yra lietuvis kūrėjas — mes visi turime džiaugtis.

Pastatymas yra puikus. Spektaklis yra sukurtas su dideliu fantazijos lakumu ir mostu. Turbūt nereikia ir amerikiečių spaudos skaityti — pamaičius, aišku, jog tai vienas iškilimų, tikrai ne eilinių Broadway'aus spektaklių. Pateikti skaitytojui apytikrą nuovoką apie spektaklį, reikia detaliau sustoti ties kai kuriais jo išpuoliais ir aptarti paskirus jo elementus. Pirmausia, pats veikalas. Mikolai Erdman'o (1902-1970) komedija „Savižudis“ yra parašyta dvidešimties metų viduryje, ir ji tuo laiku atkreipė į save dėmesį, kaip sovietų dramaturgijos nauja viltis, kurią tačiau Stalino cenzūra greit nuo scenos „nuėmė“. Apie patį autorį po to mažai kas besigirdėjo.

Pjesės — komedijos turinys trumpai yra toks: kažkoks Semio-

Jonas Jurašas

Nuotr. Vytauto Maželio

nas Semionovičius, savo asmeniškos nesėkmės pripaustas ir nusivylęs sovietiniu gyvenimu, nutaria nusizudyti. Bematant atsiranda visas būrys kaimynų bei pažįstamų, kurie šiai minčiai karštai pritaria, nes ir jie savaip ta sistema yra nusivylę. Galop Semionas, visų dideliu nusivylimu, nutaria nusižudyti.

Veikalo neskaicius ir jį matant tik scenoje, sunku objektyviai aptarti jo vertę. Vienas išpuolis yra aiškus — veiklas yra labai nesceniškas, t. y. toks, kuris scenos pastatymui yra labai nedėkingas. Autoriaus prižodžiauta daug, ir daug kur įžvalgiai ir sąmojingai, bet veiksmo veikale daug. Nors veikėjų yra daugybė (23), jie nedaug ką turi veikti. Veikalui pagyventi režisieriui tenka juos po sceną gairuoti, norint išlaikyti žiūrovo dėmesį, stengtis, kad veiklas, neįstrigtų monotoniškoje. Teksto beveik formalinis kandumas, nors ir paliečia

aplamai žmogiškosios būties absurdškumą, yra visu svarių nukreiptas prieš patį sovietinę sistemą. Tad pilna čia beveik anekdotinių „spilų“, (Semionas: „Ar yra pomirtinis gyvenimas?“. Apšaukėlis, Marksistas (susimąstęs): „Dabar — nežinau. Bet socialistinė sistema jo tikrai nebūna!“). Šiaip pats veiklas, atrodo, didesnio svorio neturi. Šiandien yra sunku suvokti, kodėl, nepaisant veikalo literatūrinio ir dramaturginio kulkumo, juo savo laiku susidomėjo ir dėl jo pastatymo net varžėsi du rusų teatro galiūnai — Stanislavskis ir Mejerholdas, nors nei vienas iš jų pastangų scenos neišvydo (veikalas buvo uždraustas per generallinę repeticiją, po pusantros metų intensyvaus darbo jam įpruošti). Reikia manyti, kad ši komedija, parašyta porevoliuciniais metais, tada skambėjo labai drąsiai, o dabar, pusė šimtmečio vėliau, daug kas joje skam-

ba kaip savaime suprantama ir jau girdėta.

Scenovaizdis (S. Loquasto), neturintis uždangos, kol šviesos dar nedega, atrodo niūrus, scenoje pilna triaukščių pastolių (stalių), kurie scenos šonuose toli prasikiša į avansceną. Pirmieji du pastolių struktūros aukštai yra prikimšti apšepusių durų ir bendros gyvenvietės rakandų. Vonios, virtuvės, išvietės, veidrodžiai, ikonos, nubręžę kilimai, kilimėliai, seni kandelabrai. Scenos viduryje aukšta, sujuokta lova. Šviesoms sužėjęs, scenoje viskas atgyja labai įdomiu, sakytumėm, tapytiniu spektakliu: visos kamšties šiltos spalvos ir mėlynai apšviestų pastolių vertikales linijos sudaro beveik abstraktų raizginį. Nepaisant kamšties ir susigrūdimo, scenovaizdis atrodo minimalus ir efektingas.

Veiksmui prasidėjus, veikalo eiga papildo daug sceninių efektų. Gausios mizanscenos, muzika, dainos, garsiniai efektai — viskas susisuka į spalvingą ir makabrišką pyne. Verpetais sukasi apšepusios durys ir veidrodžiai, sienose prasiveria ikonų galvos ir jų iškarpose pasirodo aktorių veidai; iš grindų staiga išskyla milžiniškas stalas, prie kurio dalyviai turi spalvingą atsiveiklinimo pokylį su būsimu savižudžiu. Personazams aplink jį bebruzdant, stalas ima svyruoti kaip svirtis, lyg pritardamas ginčijamo argumento svariui. Iš aukštybių nusileidžia karstas, kurį, pakibus ore, apraudotojai bando pasiekti kopėčiomis; su baiginiu Semiono monologu, karstas ima sūptis kaip sūpuoklės. Ir taip toliau.

Norimam mizansceniniam lanktumui pasiekti, be abejonės, Jurašas yra daug dirbtas su aktoriais. Mizansceninių efektų daug, beveik barokinė gausybė. Vietomis tai atrodo, kaip kūnų ir rankų choreografinis žaismas. Kartais, jei scenai reikalinga, aktoriai slysta nublįžintais pastolių vamzdžiais, iš vieno aukšto į kitą, sukdami verpetais, arba, lyg katės, visu vikrumu kimba vertikaliai laiptais aukštyne, neuždusdami ir neperasdami dikcijos ar kvapo. Su ilgais monologais kartais apskriejama visa keblaukštė struktūra. Šių „pastolių eskapadų“ neišvengė nė pagrindinis aktorius Derek Jacobi, vaidinęs Semioną. Nežinau, ar sutiktų su tokiu judesiu gausumu, bet mizanscenos daugiausia yra gražios ir pasigėrėtina tikulios. Ir pavienių aktorių ir grupių judesių sandėmė taikli ir taikluota, t. y. veiksmas yra taiklingas ir aiškus.

Šalia gausių garsinių efektų taip pat gausu ir muzikos. Rei-

Nemunas Mažosios Lietuvos: vaizdas nuo Rambynų kalno.

Nuotr. Vyt. Stanionio

Johannes Bobrowski

NEMUNAS.

Užu laukų platumos,
užu pievų
upė,
Jai alsuojant
plasta naktis.
Su riksmu
neria paukštis viršum kalvos.

Kartą su vėju
ėjome, pastatė tinklus
kur žiotys pievų viešmens.
Ten alksniuos
suposi lempa. Senis
nukėlė ją.
Prekių valtis įstrigo smėly.

Iš tamsybės
teki, mano upe,
iš debesynų.
Puola keliai prie tavęs
ir intakai, Mituva su Jūra,
jaunos, iš girių, ir molėta
Šešupė. Kartimis šeliai
stumias tolyn. Kelias
tiso smėly.

Ir padangė
atpema nuo galybės paukščių.
Ore, kur plasta sparnai, aukštai,
nendrių byla, versmių migla, girių sakingų
migla.

Palei beržus, ant kranto nūn
moterys stovi, su juostom
gelsvom ir raudonom — viena
prie sulinkusio kūno
dukteris glaudžia, sūnūs
jaunieji maudosi upėj.

Upe,
vienatine amžiais,

tave tik mylėti
galiu.
Tylėjimo paveiksle.
Stalą ateinančiam — šaukiau.
Nesustojai tu.
Dabar tamsoje
tvirtai laikau tave.

TOLMINKIEMIS

Išblėso dienos ugnis,
viršum liepos migla.
Ten eina jis, baltais plaukais,
ir žmonės sako:
jau bus vakaras greitai,
pradeda giesmę kažkas,
laukai ją neša tolyn.

Dar paėjęk, Donelaičiai,
sparnus jau skleidžia upė
ir vanagas, balandžių priešas,
giria juodom viršinėm
stiebias, šauksmas
vėjingas iš anapus kalvos.
Gyvi ten žolynai.

Ir ši diena puola ten,
tarp šulinių, lyg kartuvių,
šešėlių, langų šviesa
beveik, šviesa skalų
palaimina
balso pelės.

Ant lapo parašyk:
Dangus malone lijo,
ir regėjau teisingumą
laukiant, kad dingtų ji
ir užimtų rūstis.

(Iš vokiečių kalbos vertė
Sigita Geda ir Bronys Savukynas)

čia pasakyti, kad ji taikli visoms scenos situacijoms ir, atrodo, yra sumanios rankos rašyta (R. Weinstock). Pastatymine prasme žiūrint, susidaro įspūdis, kad muzika iš tikrųjų novėta veikalo tekstą — turinį būtinai paspalvinti. Kai kurios grupinės muzi-

kos scenos primena jau ir muzikinį pastatymą.

Derek Jacobi, vienas iš žymiųjų britų aktorių, anksčiau matytas filmuose („I, Claudius“, „Hamletas“) ir čia vaidinęs Semioną galbūt ir nebuvo savo galimybių pačioje aukštumoje

(Semionas, deja, nėra Hamletas), bet vis tiek suvaidino pasigėrėtiną spektaklį. Kaip ir buvo galima tikėtis, savo vaidybine jėga ir dideliu sceniškos teisybės paprastumu jis ne tik visa galva, (Nukelta į 4 pusl.)

pateiktus klausimus atsisakau atsakyti, nes tiesos sakyti negaliu, o meluoti nenoriu. Už gėrą ir kilnų elgesį piktui mokėti negaliu. Kad dėl motinos, tai ji mirė 1950 metų gegužės penktąją — tai viskas, ką jums galiu pasakyti. Man, žinoma, nepatiko. Pareikalavo nurodyti, kuriose kapinėse ir kieno pavarde palaidota, pavarde gydytojų, gydytųjų jį. Ir šiuos klausimus atsakyti atsisakiau. Tardytojas pareiškė, kad visos mirties registracijų įstaigos Lietuvoje buvo patikrintos ir gautas atsakymas, jog tą dieną tokių metų moters mirtis niekur nebuvo užregistruota; todėl jis negalys tikėti, kad ji mirus. Kadangi tardymas neženė pietų, tai tardytojai keitėsi vienas po kito. Tardymams šaukė beveik kas naktį po to, kai būdavo duodamas ženklas visiems gulti, t. y. kai aš pati pradėdavau migdytis; o šeštą valandą vėl kėlimasis. Dienos metu net sėdomis negalima užsūnėti — nutrenks ir karštelis. Stoka miego nežmoniška kankina. Ištas savaites abu su tardytoju trypėme toje pačioje vietoje. Išskaninęs mane ir save, tardytojas, nežinau kuris iš eilės, uždarė mano bylą, kur ji buvo pradėta. Gydė mane motiną daktarai ir kiti žmonės, kurie mums padėjo slapstyti, yra gyvi ir gyvena Kaune. Aš esu laimingas, kad nei vienas dėl mūsų nenukentėjo.

Kartą apie penktą vakarą man liepė apsišviesti ir išeiti iš kameros. Prižiūrėtojas išvedė mane koridoriais ir laiptais į kalėjimo kiemą. Prie durų, vedančių į gatvę ir miestą, stovėjo, laukdamas mane, jaunas vytiškis, civiliniais drabužiais, gal dvidešimt septynerių metų, gražus ir elegantiškas.

Nusišypsojęs pasiveikino ir prisistatė — Stankevičius. Paprašė eiti su juo, bet rankų nelaikyti už nugaros. Atidūrė duris, ir mes atsidūrėme gatvėje. Buvo rudens vakaras, žmonės grįžo iš darbo, užėdinėjo į krautuves. Studentai — medikai linksmi būriu pasipylė iš savo fakulteto. Mes išstėpėme į praeivių minią. Gražus ir be galo brangus buvo mano gimtasis miestas aną rudens vakarą. Mes ėjome tyliomis, neskubėdami. Karo muziejus aikštėje atsisėdome ant suolo. Tai buvo man kaip nuostabus sapnas. Kas dovanojo man šį puikų atsisveikinamąjį pasivaikščiavimą po mano gimtąjį miestą?

Vakare ėjome kažkokion įstaigon. Tarnautojų nesimatė. Užėjome į kabinetą. Stankevičius stačiai manęs paklausė, ar aš noriu gyventi Kaune ir mokytis. Pasirodo, kad tai yra visai paprastas dalykas. Jeigu aš noriu, tai po kelių dienų aš išėsiu iš kalėjimo, mano byla nebus pasiūta Maskvon ypatingajam pasitarimui, atgal į Jakutiją aš nevažiuosiu, o esiu namo, kaip šiandien. Gyvensiu legaliai ir galėsiu mokytis. Iš manęs reikalaujama labai nedaug — mažos pagalbos organams. Viskas aišku. Aš turėsiu užsidirbti ir mano tėvų draugų ir pažįstamų namus. Jie atvers duris draugui, o iš tikrųjų įsliaus gyvatė, pasiryžusi pasiūti juos kalėjimui ir tremties erškečiuotu keliu. Dabar supratau, kokios įstaigos mano pakeleivis. Aš jam atsakiau, kad pasirenku savo trejus metus už pabėgimą ir amžinąją tremtį. Jis santūriai nusišypsojo ir pasakė, kad truputį klystu dėl trejų metų kalėjimo už pabėgimą; manęs laukia dvi-

dešimt metų katargos darbų, ir aš pati pasirašau sau tokį sprendimą. Jis padavė man lapą popieriaus, ant kurio buvo tikras mano parašas. Aš prisiminiau, kad savaitė prieš mūsų pabėgimą visiems tremtiniais buvo paskelbta, jog naujam įsake numatyta bausmė už pabėgimą iš tremties — dvidešimt metų katargos darbų. Aš pasirašiau, kad man tai paskelbta. Dabar Jakutijos ASSR-o MVD atsuntė šį raštą lietuviškai MVD pareikalavus. Dvidešimt metų katargos darbų, man dabar dvidešimt trejų. Galo negali apčiuopti net mintimi. Gražinau popierių. Visas pasaulis kažin kur prasmego. Mano pokalbininkas tyliai laukė atsakymo. Tai štai kas man padovanojo atsisveikinamąjį pasivaikščiavimą! Naujas subtilus metodas — priminimas gyvenimo, kuris atimtas iš manęs, kurio niekada nebebus, bet kurį siūlo mainais už garbę ir sąžinę. Aš paprasčiau parvesti mane atgal į kalėjimą. Mes tyledami, lėtai grįžome atgal.

Pusmetį man išbuvus Kauno tardomajame kalėjime, atėjo iš Maskvos ypatingojo pasitarimo sprendimas. Mane įvedė į kabinetą, kur buvo dusaugumo karininkai, ir perskaitė sprendimą: už pabėgimą iš tremties treji metai laisvės atėmimo, o paskui grąžinimas Jakutijon į išėrimo vietą. Pasirašyti po nutarimu aš atsisakiau: „Šitas nutarimas neturi teisinio pagrindo. Pagal sovietinius įstatymus trėmimas yra bausmės rūšis, ir tremti galima tik teismo sprendimu. Aš gi ištremita neteisėtai, dar nepilnametė, be jokios kaltės, be teismo, tik už tai, kad gimiau toje, o ne kitoje šeimoy. Dėl to ir mano išvykimas iš Jakutijos nėra joks nusikaltimas“.

tiesa, tai, nepaisant mano gerų pažymių, manęs institutą nepriims. Ir aš nusilepiau, kad esu spectremtinė; o pasio, kurio aš niekad neturėjau, jie nepaprasė parodyti. Kada pasimokiau trejetą mėnesių, mane pašaukė instituto kadru skyriui ir užsiūpė kaip didžiausią nusikaltėlę: „Jūs apgaulingu būdu patekote institutą“. Aš atsakiau: „Jūs mane privertėte sakyti netiesą. Konstitucija man duoda teisę laivintis, bet jei būčiau pasakius teisybę, tai jūs būtumėte manęs nepriėmę“.

1956 metais man buvo leista sugrįžti Lietuvon, ir aš tesiau mokslą Kauno medicinos institute, kurį baigiau 1960 metais su pagyrimu. Mane nukreipė dirbti į kaimo ligoninę.

Mano motina visą tą laiką ilsejos savo neįprastam kape, apie kurį niekas nežinojo. Jos paieškos, kaip beviltskas, buvo nutrauktas. Po partijos XXII suvažiavimo atėjo laikas pagalvoti apie jos „perlaidojimą“. Aš kreipiausi į Kauno KGB valdybą su pareiškimu. Nurodžiau motinos palaidojimo vietą ir paprašiau leidimo ekshumacijai. Mano pareiškimas KGB buvo nelauktas ir tikrai nemalonus. Jautė kažkokį nustebimą, pasimetimą ir norą kaip nors greičiau ir tyliau visą šį reikalą baigti. Ekshumacija vykdė Kauno miesto prokuratūra, priešakyje su prof. Nainiu — teisminės medicinos katedros vedėju, dalyvaujant grupei medicinos studentų.

1963 metų vasario 13 dieną giminės ir pažįstamieji galop palydėjo motiną į paskutinę poilsio vietą, Kauno kapines, esančias Neris pakrantėje. 1976 m. liepos mėn. (Nukelta į 4 psl.)

Teatro premija Dalilai Mackialienei

Pagaliam Pagaliau LB Kultūros taryba atkreipė dėmesį į konkretų kultūrinį darbą dirbančiuosius! Tai naujas, išvijos kultūrinis judėjimas istorinis įvykis. 1980 metų Teatro premija paskirta Los Angeles Dramos sambūrio vadovui ir režisieriui Dalilai Mackialienei. Jei išvijos scenoje buvo asmuo, labiausiai pagerbimo vertas, tai šis asmuo kaip tik ir yra Dalila Mackialienė. Per dvidešimt metų veikala po veikalą, parengimas po parengimo, programa po programos nepatraukiamai, lyg, parafrazuojant mūsų priežodį, „už tėvo skolą“ vežė, nešė, ėjo teatrino darbo keliu be priekaištavimų, be dejonų ar maldavimų padėti. Dalila yra darbštumo ir kantrybės pavyzdys, kokių išvijos scenoje gana reta.

Gera, kad premijuojami rašytojai, muzikai, dailininkai, aktoriai etc. Jų kūrybą įprasta laikyti menu, nepaprastyste. Menas ir yra, to nepaneigiamas. Bet ar režisūra nėra menas? Ar sugebėjimas vadovauti dešimtmečius produktyviai ir pozityviai nėra menas? Ar sugebėjimas organizuoti, sugebėjimas suburti, užuot atstumti, nėra menas? Ar mokėjimas sugyventi, įsieti taip nerami, daug reikalaujančiai visuomenei nėra menas? Atsižadėti savęs, visiškai pasižvesti tautinei idėjai, lietuviybės pareigai nėra menas? Menas! Dalilos Mackialienės atveju įvertinama ne vien jos režisūra, bet kartu įvertinamos ir šios, ką tik išskaičiuotos jos ryškus būdo ir talentų ypatybės.

Los Angeles Dramos sambūris, jai vadovaujant, „neišsivaikščiojo, neišsikirstė ir nepavargė“ po vieno ar dviejų pastatymų, kaip atsitiko keliose didesnėse mūsų vietovėse dėl vadovų karais aštresnio būdo ar kieno nors asmeniško ambicijų. Jį mokojo veikti, prisitaikyti, dažnai nuryti „karčią piliulę“ ir dirbti toliau visų labui. Jos dėka Sambūris amžinai naujas ir jaunasi Jaunimas nuo jos nebėga. Priešingai, jos ieško.

Beveik kiekviename naujame pastatyme, šalia kelių nuolatinių „scenos vilkų“, Sambūrio nugarkaulio, matome vis naujų aktorių iš jaunimo tarpo. Jį patraukia jaunimą savo darbo pažanga, rimta pažiūra į scenos meną. Pagarbi darba ir drausmė, sąžiningumas darbui, tautinė pareiga buvo ir yra jos režisūrinio darbo leitmotyvas.

Per savo sceninės veiklos trisdešimtmetį Dalila Mackialienė parengė apie 40 įvairių veikalų pastatymų, montažų, menėjams programų bei parengimų įvairioms šventėms. Jos režisūra kilo,

progresavo su kiekvieno naujo veikalo išvedimu scenon. Ne skubus, atkūrinis darbas, bet išsėkotas, kūrybiškai išbaigtas, išmąstytas. Ir kas svarbu — tautiškai angažuotas! Jį pvz. nestatė verstinių, svetimų autorių veikalų, nors savųjų trūko. Todėl ji lietuviškam repertuarui praturtinti organizavo dramos konkursus, sudarydama sąlygas ir parūpindama lėšas.

Negalima užmiršti D. Mackialienės energiją atliktų gastrolių ir artimas ir tolimas vietos, net labai tolimus kontinentus. Dirbą teatre žino, kaip yra sunku pasiroditi bet kokiai išvykai į kitą miestą, kiek darbo, rūpesčių, nemigos, išlaidų, kurių niekas nepadengia, o tačiau Dalila nebijojė to vargu, rūpesčių, nei kruopštaus pasiruošimo atvykti daug kartų į Chicago, Kanadą,

net Australiją, neminint artemisinių vietų.

Suprantama, viso to ji neatliko viena. Ji turi apsieiti taip pat vertų pagerbimo talkininkų, kurie šia premija lygiai pagerbiami: dail. A. Zaliūnas, V. ir E. Dovydaičiai, J. ir G. Raibiai, V. Tamošaitis, jos vyras B. Mackiala, Sambūrio valdybos ir daug kitų. Sveikindami Laureatę, tikime, kad šia proga, kas nors, gyvenęs arčiau ir žinąs daugiau, išskels jos aktorinius, režisūrinius, organizacinius ir kt. nuopelnus, plačiau nušvies jos kultūrinę ir meninę veiklą, išsamiau ją pristatys mūsų visuomenei. LB Kultūros tarybos žėstas sveikintinas — įvertintas tikrai nusipelnęs žmogus. Pagarba Los Angeles Dramos sambūriui, Laureatės talkininkams ir visai Los Angeles teatrą mylinčiai visuomenei.

Anatolijus Kairys

Nauji leidiniai

● **TEVYNĖS SARGAS**, 1980 m., r. 3. Leidžia Popiežiaus Leono XIII Literatūrinis fondas. Redaguoja Petras Maldeikis, 117 Sunset Drive, Hot Springs Arkansasas 71901. Administruoja Antanas Balčytis, 6819 S. Washenaw Ave., Chicago, IL 60629. Numerio kaina — 3 dol.

Šio numerio straipsnių temos: Vyriausias Lietuvos laisvės kovų veiksnys (Stasys Lušys); Krikščionys demokratai Italijoje (Kun. L. Tulaba); Lietuvių krikščionių demokratų sąjungos konferencija; Lietuvių protesto memorandumai vokiečiams (Liūtas Grinius); Moterų kunigystės klausimas tradicijos ir Kristaus valios šviesoje (Kan. V. Zakaruskas); Sūdurių religijos klausimas (Vyt. Bagdanavičius); Kinijos ir JAV draugystės problematika (K. Tautkus); Ne didysis brolis, o didysis priešas (M. Gečionis); Komunizmo grėsmė

nemažėja (K. Bartkus); Tiesia ir melas politikoje (P. M.); Išmirimo pranašavimas ir tėvynės meilė (J. Varnas); minimi mirusieji; kun. Petras Užubalis, dr. Jurgis Balčiūnas, rašytojas Aloyzas Baronas, prof. Pranas Čepėnas, Elena Balčiūnaitė — Masaitienė, duodama įvykių ir problemų apžvalgą.

● **LIETUVIS ŽURNALISTAS**, 1980 m., Nr. 9. Redaguoja Rūta Kleva Vidžiūnienė, padėjėjas — Gintautas Juodgudis. Leidžia Lietuvių žurnalisto sąjungos centro valdyba. Redakcijos adresas: 23500 Via Galera, Valencia, CA 91355. Leidinį spausdina „Draugo“ spaustuve Chicagoje. Atskiro numerio kaina — 1 dol.

Šiame numeryje įvairias temas svarsto: prel. Petras Celičius, Jonas Kuprionis, Kleva R. Vidžiūnienė, Vytautas Plukas, Šaltimieras, ovis Jasiukonis. Pabaigoje „LTS sa- viejė reikalauja“. Pridedama anketa, kuria numatoma sudaryti tikslus Sąjungos narių sąrašas ir surinkti narių pasiakymus dėl L.Z.S.

Atkreiptinas redakcijos dėmesys į straipsnių antraščių rašybą. Nereikėtų vis dėlto pasiduoti anglių rašybos įtakai ir antraštėse pirmąsias žodžių raides rašyti didžiosiomis. Lietuvių kalbos rašyboje yra priimta antraštės laikraščiuose rašyti arba viską didžiosiomis raidėmis arba tik antraštės pirmąjį žodį pirmąją raidę didžiąja. Rašto žmoniems — žurnalistams tai būtina įžinoti ir vengti bet kokios maišytos Ko gero, kas nors užsimanys pagal vokiečių rašybą ir visus daiktavardžius pradėti didžiąja raide!

Leidėjai (ar autoriai) prašomi siųsti knygos po 5 egzempliorius jūry komisijai iki vasario 10 d. šiuo adresu:

LRD jūry komisijai, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207

Liutuvų rašytojų draugijos premijai skirti jūry komisija

LRD premijai skirti už geriausią 1980 metų literatūros veikalą jūry komisijai sudaro: Leonardas Andreikus, Paulius Jurkus, Nelė Mazalaitė, Stasys Santvaras ir Vytautas Volterai.

Leidėjai (ar autoriai) prašomi siųsti knygos po 5 egzempliorius jūry komisijai iki vasario 10 d. šiuo adresu:

LRD jūry komisijai, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207

Kultūros Tarybos Teatro premijos laureatė režisierė Dalila Mackialienė

ne, Ignas Medziukas, Juozas Kojelis, Vl. Šimoliūnas. Jaunosios kartos atstovus Gintaras Grušas dėsto savo išpučius iš apsilankymo Lietuvoje.

Audronė M. Zemaitienė, svarsto Lietuvių kultūros išsilikymo problemą. „Moters“ redaktorė N. Kulpavičienė rašo apie spaudos leidinių išvaizdą. Danutė Barauskaitė — apie jaunimo politinį sąmoningumą.

Alfonas Nakas aptaria žurnalisto situaciją išvijos visuomenėje. Leidinį pateikiama įdomių žinių apie lietuvių žurnalistus įvairiuose kraštuose: laišku, „Kreivus šypsenos“. Yra radijo skyrius „Oro bangomis“, kuriame pateikiama žinių apie lietuvių žurnalistus įvairiuose kraštuose: laišku, „Kreivus šypsenos“. Yra radijo skyrius „Oro bangomis“, kuriame pateikiama žinių apie lietuvių žurnalistus įvairiuose kraštuose: laišku, „Kreivus šypsenos“.

Atkreiptinas redakcijos dėmesys į straipsnių antraščių rašybą. Nereikėtų vis dėlto pasiduoti anglių rašybos įtakai ir antraštėse pirmąsias žodžių raides rašyti didžiosiomis.

Lietuvių kalbos rašyboje yra priimta antraštės laikraščiuose rašyti arba viską didžiosiomis raidėmis arba tik antraštės pirmąjį žodį pirmąją raidę didžiąja. Rašto žmonėms — žurnalistams tai būtina įžinoti ir vengti bet kokios maišytos Ko gero, kas nors užsimanys pagal vokiečių rašybą ir visus daiktavardžius pradėti didžiąja raide!

● **Aleksandras Pakalniškis, PLUNGĖ**. Monografinio pobūdžio 144 psl. Plungės miesto aprašas. Spaudė M. Morkūno spaustuve Chicagoje. Leidinys iliustruotas atitinkamomis nuotraukomis, viršelyje M. Dobužinskio piešinys — Plungės varpinė ir senoji bažnyčia.

Knyga yra istorijos, etnografijos ir asmeniškojo išpučio margas ir spalvingas pynė. Jos turinys skirstomas į šiuos skyrius: Plungės miestas, Plungės žydai, Turgus Plungėje, Karo metai, Kučinskis ir Pabedinskis, Prelatas Povilas Pukys, Vietoj užbaigos.

Suprantama, jog Plungė šandien yra visai kitokia negu autorius ją knygoje vaizduoja. Šiurpūs istorijos lūžiai ir miestas, ir jo gyventojai, ir miesto bei apylinkės žmonių kasdieninė buitis pakeitė neatpažįstamai. Todėl ir Aleksandro Pakalniškio knyga vertinama tuo, kad užfiksuoja tai, ko jau niekada nebus, bet kas nepamirština mūsų kultūros ir mūsų buities istorijoje. Tie visi buitiniai vaizdai, ju detalės ir žmonių santykiai čia nepriklausomybės metais ir anksčiau yra vertinami.

giausioji monografijos dalis. Net pakartotinai gali skaityti apie turgus ir šventadienius ir sužinoti, kokiais pakinktais žemaitis važiuoja į turgų, o kokiais ir bažnyčia ir t. t. Tokie aprašai jau pasilieka etnografinių žemaitijos tur-

Gaila tik, kad autorius praranda saiką ir net etiką, liudijamas ne kokius romanus išgalvotus personažus, bet tikrus, netolimus praeities žmones, perimdamas kone jų teisęjį rolę. Negi anose kontroversinėse situacijose ir pati autorius būtų dalyvavęs? Negi kitų ten pasakytus žodžius būtų tada tiksliai užrašęs? Negi po 40 metų kitų kadaise tartas frazės autorius gali tiksliai ir sąžiningai atsiminti, kad jas knygoje pakloja be jokios atodairos. Visa tai yra nemaloni knygos duobė, ir kurias autorius, stumdamas kitus, neatsargiai iškrito pats.

● **MOTERIS**, 1980 m., Nr. 5. Lietuvių moterų dvimėsenis žurnalas, leidžia Kanados Lietuvių katalikų moterų draugija. Redaguoja Nora Kulpavičienė. Administruoja Bronė Pabedinskienė. Redakcijos

● **PLUNGĖ**
Czeslawui Miloszui skirtoji popietė

Nobelio literatūros premijos laureatas Czeslaw Milosz ir jo kūryba bus šio sekmadienio (sausio 25 d.) Jaunimo centro Chicagoje kultūrinės popietės tema. Apie poetą, rašytoją Czeslawą Miloszą kalbės jo geras pažįstamas Jonas Dainauskas. Savo parnešimą jis pavadins vienu Milosz'o eilėraščių vardu — „Vairai žiema“. Kultūrinė popietė vyks 2 val. po piet. Visi kviečiami.

ir administracijos adresas: 1011 College St., Toronto, Ont. M6H 1A8, Canada. Metinė prenumerata — 8 dol., garbės prenumerata — 12 dol.

Numeris pradėdamas trims Julijos Švabaitės eilėraščių, skirtais Vilniaus miestui. O toliau G. Šlaipytė — širūtenė pasakoja savo atsiminimus iš studijų Vilniaus universiteto studentų atsiminimų puošta pažeria A. Vilkauja — Girdauskienė. Apie Kristijono Donelaičio gyvasias idėjas rašo Jonas Miškinis. P. Gaučys užgriebia intriguojantį rašytojo Levo Tolstojaus vedybinį gyvenimą. Linksmi apie moterį ir humoro rašo Aurelija Balašaitienė. Netruksta ir kitų visokiųjų idomių, kurių kupini skyriai: Moteris pasaulyje, Madų ir grožio pasaulis, Šeiminių kampelių.

Be šio „Moteries“ žurnalo sunku būtų įsivaizduoti šviesesnę moterį. Bet ir visiems kitiems jis pravartus paskaityti. O metų pradžia — gera proga žurnalą užsiprenumeruoti.

● **LIETUVIŲ DIENOS**, 1980 m. lapkričio mėn., Nr. 9. Redaguoja Redakcinė kolegija. Leidžia ir administruoja Antanas F. Skirius. Redakcijos ir administracijos adresas: 4364 Sunset Blvd., Hollywood, CA 90029. Metinė prenumerata — 18 dol., Kanadoje — 20 dol.

Šiame numeryje yra pabrėžtas „Tėviškos Ziburių“, Kanadoje, redaktorius kun. Pranas Gaida. Išsamus pasikalbėjimas su juo padarė kun. dr. J. Prunskis. Straipsnis gausiai iliustruotas. G. Krivickienė rašo apie „Lietuvaitės pasiekimus Washingtono spaudoje“, J. Prunskis rašo apie „Brazilijos informaciją apie „Lietuvos aidą“ radijo programas. Apie „Dailininką Joną Tričį ir jo kūrybą“ rašo Birutė Kemėžaitė, gausiai iliustruojama jo kūrniais. Viktoro Liaukaus „Lietuvių liaudies ornamentų ir raštus“ su keliolika iliustracijų pateikia A.D.

Angliškoje dalyje Margis Matulionis recenzuoja knygą „Lithuanian Pioneer Priest of New England“, Jurgis Gliudada duoda savo išverstą novelę „The Traveling Players Behind the Cemetery“, Rūta Skirius surenka įdomų pasikalbėjimą su Nobelio premijos laimėtoju C. Milosz — „Nobel Prize Winner Milosz: Lithuanian or Pole?“. Skyriuje „Lithuanian in Philately“ A. Bernotas rašo apie „Neringą“.

● **KRIVULĖ**, 1980 m., Nr. 2 — 3. Leidžia Vakarų Europos Lietuvių sielovada. Redaguoja kun. B. Liubinas, Carl Theodor Str. 11, 6710 Frankenthal, W. Germany.

Spausdinamas Pasaulio vyskupų sinodo 1980 m. atsišaukimas į šeimą; komentuojama Sv. Rašto frazė „Būkite tokio nusistatymo, kaip Jėzus Kristus“ (A. Rubikas); minimas vysk. Julijono Steponavičiaus 25 metų vyskupavimo jubiliejus; aprašoma XXVII Europos Lietuvių studijų savaitė; duodama plati Europos lietuvių religinės veiklos kronika, iliustruojanti ją gausiomis nuotraukomis.

● **MUZIKOS ŽINIOS**, 1980 m., Nr. 1 — 2. Leidžia Lietuvių vargonininkų ir muzikų sąjunga. Redaguoja Vytautas Kerbelis. Išėina keturi numeriai per metus. Redakcijos ir administracijos adresas: 63 — 23 E. Wetherole St., Rego Park, N. Y. 11374. Metinė prenumerata — 5 dol.

Minimas Alf. Mikulskis ir Ciurichio ansamblio jubiliejus; žvelgiama į Rochesterio lietuvių choro sukurtą koncertą; rašoma apie muzikos kritiką, apie Andriaus Kuprevičiaus plokštelę ir jo koncertą; registruojama įvairiausia mūsų muzikinė veikla. Priedu duodama para leidinių: kun. Lado Budrecko „Dvi giesmės“ (Kumunijos giesmė ir Liurdo giesmė) ir J. Stankūno „Duetai“.

Spektaklių uždangai nusileidus

(Atkelta iš 3 psl.)

bet visu ūgiu prašo kitus aktorius scenoje. Visas aktorių ansamblis, nors ir neprilygo pagrindiniam veikėjui, buvo taipgi aukšto lygio ir išraiškus. Iš veikalų išsiskyrė paskiri įsimintini epizodai, bet šiaip, nė vienas iš aktorių neprasikėjo, net ir intelektualas, kuriam autorius duota daugiau galimybių negu kitiems personazams.

Mačiusiam tik šį vieną Jono Jurašo pastatymą, sunku būtų daryti išvadas apie jo bendrą režisūrinį požiūrį, statant veikalus. Galima būtų tikėtis, kad tai turbūt kūrėjas, kuris turi nepaprastai stiprią ir spalvingą pastatymų fantaziją. Tai yra kūrybinis temperamentas, kur pastatymo centriniame dėmesyje yra inscenizavimo bendrumas, o ne veikalo psichologinis vyksmas (kurio šiam veikalui nedaug). Šiam veikalui kažin ar buvo kitų pasirinkimų. Kad ši komedija būtų efektinga, jai reikėjo daug pridėti. Jurašas pastatė veikalą toli, plačiu mastu išėjęs už jo kuklių ribų. Ir koncepcija, ir turtinumu (pusė milijono dolerių biudžetas), ir efektu gausybė, tai yra perkurtas veikalas. Ir Jurašas, ir Jacobi savo įnašais perkėlė veikalą į kitą, aukštesnę ir spalvingą plotmę. Po visos eilės teatrinio sezonų vidutiniskumo ir nuovargio Broadway'uje, šio sezono Jurašo pastatymas sužibo kaip maloni atgaiva.

Ši pastatyta, deja, išliko nelauktas smūgis: po vieno iš jo spektaklių, kuris buvo nufilmuotas Lincoln Center duomeniniam filmų archyvu, buvo gauta žinia, kad staiga mirė Derek Jacobi motina. Jacobi turėjo išvykti į Londoną, ir „Savižudžio“ spektaklis, tesulaukęs 60 vaidinimų, buvo nutrauktas. Kas galutinai nulėmė tokią staigų jo galą ir kodėl jis nebuvo laikinai tęsiamas su atsarginiu aktoriumi — galima tik spėti. Nepaisant daugumos kritikos palankumo, spektaklio bilietai retai kada buvo išparduoti. Dienraščio „Variety“, kuris domisi teatine statistika, žiniomis, žiūrovų dažniausiai buvo apie 60 — 65 nuos. Reikia manyti, kad pastatymo finansuotojai — „produceriai“, be pagrindinio aktoriaus, nerizikavo spektaklio toliau tęsti.

P.S. Teatro programose Jurašo biografijos minima, kad jis buvo Kauno Valstybinio teatro Lietuvos meno vadovas ir buvo vienas iš lietuvių Sovietų Sąjungos teatro režisierių bei vaidybos meno pedagogų. Tik ten klaidinamai pasakyta, kad jis buvo iš tremtas iš Rusijos (from Russia). Ši klaida, berods, įvairiomis progom buvo pakartota ir amerikiečių spaudoje.

Prano Gailiaus darbų paroda

Paryžiuje gyvenančio dailininko Prano Gailiaus naujasis tapybos ir grafikos darbų paroda „Galerijos“ patalpose, 744 N. Wells Str., atidaroma sausio 30 d. (penktadienį) 5 — 9 val. vak. Paroda galerijoje vyks iki vasario 21 d. Galerijos lankymo valandos nuo 11 val. ryto iki 6 val. vak. Sekmadieniais galerija uždaryta.

Prano Gailiaus kūryba mūsų išvijos dailėje jau turi labai gausų savąjį veidą, susiformavęs grynai paryžietiškojo aplinkos. Bet savo šaknimis Prano Gailiaus dailė atremta į gimtosios žemaitijos podirvį. Naujasis savo grafiko dailininkas yra įnikęs į poezijos teksto ir atitinkamo piešinio kūrybinę simbiozę. Visa tai šikagiečiams bus proga pamatyti.

LIETUVIAI TREMTINIAI JAKUTIJOJE

Atkelta iš 3 psl.

Baigiamasis leidėjų žodis

... Dirbdama kaimo gydytoja Laukuvoje, Šilalės rajone (Lietuvos SSR), Dalia Grinkevičiūtė pradėjo rinkti medžiagą apie likimą lietuvių, nutremtų į Sibirą, „kadangi manė, jog tai yra lietuvių tautos istorijos dalelė, ir žuvusių vardai neturi būti pamiršti“, — kaip ji rašo savo užrašuose. Grinkevičiūtės susidomėjimas uždrausta tematika išsiskleidė naujos valdžios vietinių organų persekiojimus, KGB sekimą, vietinio laikraščio šmeižimus. Nelabai išradinai apkaltino ją „neteisingu gydymu“, buržuaziniu nacionalizmu, „nusikaltėliška“ praeitimi ir t.t. Nors visi šie kaltinimai neturėjo jokio pagrindo, 1974 metais Grinkevičiūtė pasidarė bedarbė. Buvo paskieisti gandai, kad Grinkevičiūtė pasitraukė iš Katalikų Bažnyčios, perėjo į sektantus ir „sektantiškų iškrėpimų vedama“ palaidojo savo motiną rusijje. Skelbiama čia ištarka — tai D. Grinkevi-

čiūtės autobiografinių užrašų didžioji dalis; praleista puslapis aprašo jos dabartinis vargus. Tekstas parašytas rusų kalba, matyt pačios Grinkevičiūtės; šiame spausdinyje stilistiką palikome autorės.

Mums žinomi tremtinių ir spectremtinių iš Lietuvos žodiniai pasakojimai, patvirtina Grinkevičiūtės liudijimą apie tai, kad ištremti žmonės — daugiausia moterys ir vaikai — buvo pasmerkti pražūčiai, numarinimui. Taip buvo ne tik 1942—43 metais, bet ir penktojo dešimtmečio gale — šešto pradžioje; ir ne tik Jakutijoje, bet visur kitur. Liudijimo tikrumas nesukelia jokių abejonių: autorė pateikia gyvų ir mirusių tikras pavarde, tiksliai datuoja ir geografiškai aptaria įvykius. Santūrumas, netgi lakoniškumas, aprašant Lietuvos žmonių deportacijos tikrai siaubą keliančius epizodus paverčia šituo užrašu veik juridiniu dokumentu.

Tuo pačiu Dalios Grinkevičiūtės užrašai yra įžymus žmogiskasis dokumentas. Būsimas istorikas ras juose ne tik faktus, bet ir pavyzdžius tvirtumo, vyriškumo, paprastų žmonių gerumo — vadinamos „istorinės medžiagos“.

M. I.

Vertė: Paulius Vaduvius